

Sovietinė ir sovietinio laikotarpio modernybė¹

VYLIUS LEONAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universiteto Sociologijos katedra, Jonavos g. 66, 44191 Kaunas

El. paštas vylius.leonavicius@vdu.lt

Straipsnyje aptariama sociologiniame modernybės diskurse kritikuojama universali vakarietiško tipo modernybės koncepcija ir vietoj jos siūlomos daugiariopų ir susipynusių modernybių sampratos. Teigiame, kad daugiariopų modernybių koncepciją praplečia ir sukonkretina *susipynusių modernijų* koncepcija. Pastaroji koncepcija modernybių įvairovę ir jos santykį su bendru moderniosios visuomenės modeliu aiškina modernijų visuomenių globalia sąveika. Susipynusios modernybės požiūriu, tam tikras modernijų visuomenių universalumas atsiranda ne tiek iš pačios visuomenės struktūrinės raidos, o iš modernijų ir ikimodernijų visuomenių sąveikos. Remiantis susipynusios modernybės samprata analitiškai išskirtos *sovietinės modernybės ir sovietinio laikotarpio modernybės* sąvokos. Jomis apibūdinama Lietuvos visuomenės sovietinio laikotarpio modernioji visuomenė. Šia prasme sovietinio laikotarpio moderniosios Lietuvos visuomenė traktuojama kaip moderniosios visuomenės modelio prievartinė sąveika su sovietiniu moderniosios visuomenės projektu, kurį teko įgyvendinti okupuotos visuomenės vietiniams socialiniams agentams.

Raktažodžiai: daugiariopos modernybės, modernybės įvairovė, sovietinė modernybė, sovietinio laikotarpio modernybė

ĮVADAS

Didėjant praeities įvykių suvokimo atstumui, vis labiau intensyvėja socialinių ir humanitarinių mokslų sovietinės praeities tyrimai ir jų publikavimas (Ivanauskas 2006; 2012; 2015; Vaiseta 2012; 2014; Putinaitė 2007; 2015a; 2015b; 2017; Ramonaitė, Kukulskytė 2014; Ramonaitė (red.) 2015; Ramonaitė et al. 2015a; 2015b; Streikus 2002; 2018a; Švedas 2009 ir t. t.). Tarp šių tyrimų gausos ne tiek daug sociologiškai ar iš dalies sociologiškai konstruojamų sovietinės praeities ir perėjimo į kitą socialinę sistemą tyrimų (Baločkaitė 2010; 2016; Gudžinskas 2012; Norkus 2007; 2008a; 2008b; 2014a; Šaulauskas 1998; 2014b; Vaiseta 2014).

Sovietinė visuomenė – tai didelio masto moderniosios visuomenės eksperimentas, todėl sociologijai, kurios tyrimo laboratorija visada buvo ir yra reali visuomenė, toks eksperimentas teikia originalių analitinių įžvalgų, suteikiančių galimybę praplėsti sociologinį moderniosios visuomenės modeliavimą (Outhwaite, Ray 2005). Kita vertus, perfrazuodami estų dailininką

¹ Straipsnis parengtas remiantis tyrimu, kuris 2017–2019 m. finansuotas pagal LMT programą *Modernybė Lietuvoje*. Tyrimo projektas: *Lietuvos visuomenės modernizacija amžių sandūroje: tęstinumas ir pertrūkiai*. Sutarties Nr. MOD-17038.

Rauną Thomą Mossą, galėtume teigti, kad praeities okupacijų, karų ir žmonių skausmo moksliniai tyrimai atliekami „ne tam, kad manytume, jog tai galima sustabdyti, o tam, kad žinotume, kas mes esame, iš kur atėjome. Kad mūsų pačių būtis ir jos potyriai būtų juo arčiau tobulumo tiek filosofiniu, tiek ir visiškai pragmatiniu ir kasdieniniu požiūriu“ (Paju 2014: 89).

Šiandien retas mokslininkas neigia, kad sovietinio laikotarpio visuomenę galima ir reikėtų tirti, kaip atskirą moderniosios visuomenės atvejį, o jos vystymąsi kaip specifinę modernizaciją, net ir tada, kai sovietiniame projekte akivaizdžiai reiškesi antimodernistiniai siekiai. Anot Z. Norkaus (2007), šaltojo karo metu vakarietiškieji sovietinės visuomenės tyrimai, dar kitaip – sovietologija, turėtų būti skirtomi į trijų tipų koncepcijas – komunizmo kaip totalitarizmo, komunizmo kaip kelio į modernybę ir komunizmo kaip neotradicionalizmo. Kaip žinome, kiekviena perspektyva yra apibrėžiama specifiniu požiūriu, todėl tiriant socialinių reiškinių bei analitiškai diferencijuojant teorines perspektyvas pasiekiamas „grynesnis“, bet kartu prarandamas platesnis reiškinių aiškinimas. Manome, kad visos trys sovietologinių tyrimų perspektyvos galėtų būti derinamos moderniosios visuomenės koncepcijos požiūriu. Sovietinės visuomenės modernizacijos procesas bei sovietinės modernybės pavidalas gali būti analizuojamas ir kaip turintis kai kurių demodernizacijos ar ikimodernizacijos požymių. Teigdami, kad sovietinė sistema buvo savitas moderniosios visuomenės tipo pavidalas, taip pat galime aiškinti jos totalitarinę valdymo formą bei paradoksaliai išliekančias archaines socialines struktūras². Tokių platesnį požiūrį į moderniąsias visuomenes siūlo daugiariopų modernybių koncepcija. Kartu galima paaiškinti įvairius visuomenės sovietinės modernizacijos paradoksus (pvz., save vadinanti „pažangiausios ekonomikos“ šalimi nuolat stokojo maisto produktų), kylančius dėl sovietinės visuomenės tyrimuose absoliutinamo universalaus modernybės ir modernizacijos modelio taikymo. Daugiariopų modernybių koncepcija (Eisens-tadt 2000) šiuos paradoksus panaikina, nes teikia galimybę sovietinio laikotarpio visuomenę traktuoti kaip specifinį *sovietinės modernybės* įgyvendinimo projektą.

Straipsnio tikslas – pagrįsti galimybę tirti sovietinio laikotarpio visuomenę kaip universalaus modernybės modelio įgyvendinimo atskirą sovietinį projektą. Remsimės sociologiškai³ plačiai analizuojamu, diskutuojamu ir kritikuojamu moderniosios visuomenės ir modernizacijos modeliu(iais).

Sociologinių moderniosios visuomenės ir modernizacijos teorijų taikymas sovietinio laikotarpio visuomenei tirti galėtų padėti atskleisti universalius ir specifinius sovietinio projekto bruožus, leistų įnešti daugiau aiškumo į diskusijas apie sovietinio projekto padarinių dvilypumą, kai okupacijos suskaidyta ir skirtingų vertybinių nuostatų visuomenė tuos pačius sovietinio palikimo reiškinius traktuoja skirtingai.

² „Totalitarizmas neišivaizduojamas ir be tokių masinės informacijos priemonių kaip spauda, radijas, kinas, o vėliau – ir televizija. Kai kurios iš šių masinės informacijos priemonių atsirado ir buvo pradėtos plačiai naudoti būtent totalitarizmo iškilimo laikais“ (Norkus 2007: 14). Būtent modernizacijos teorijos (Z. Baumanas) teigia, kad moderni visuomenė ir yra sukuriama komunikacijų pagalba, o dar anksčiau nei Z. Baumanas, H. Arendt 2001 (1951) m. teigė, kad totalitarizmas yra moderniosios visuomenės reiškinys.

³ Kadangi *modernumo* ar *modernizacijos* sąvokos socialiniuose ir humanitariniuose moksluose vartojamos labai plačiai, tai norime pabrėžti sociologinės perspektyvos taikymo prioritetą. Sociologija, būdama fundamentaliu socialiniu mokslu, nesunkiai integruoja kitų socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimų rezultatus. Tačiau būtina aiškiai artikuliuoti kiekvieno tyrimo teorines perspektyvas ir jų derinimo logiką. Sociologinis, antropologinis, politologinis, istorinis ar ekonominis sovietinio laikotarpio tyrimas santykinai turi savo atskirus objektus. Kita vertus, sociologija visus kitus socialinių ir humanitarinių mokslų atradimus gali sėkmingai integruoti taikydama bendresnes visos visuomenės socialinės struktūros ir socialinio agento sampratas.

DAUGIARIOPOS MODERNYBĖS

Daugiariopų modernybių (angl. *multiple modernity*) koncepcija XX a. 9-ojo dešimtmečio sociologijoje (Therborno 1995; Eisenstadto 2000) iškilo kaip nauja paradigma, siekianti conceptualizuoti dabarties modernųjų pasaulį (Schmidt 2006). Pripažįstama, kad daugiariopų modernybių paradigma veikiausiai yra netiesioginis atsakas į XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigoje kilusius globalizacijos teorinius svarstymus ir tyrimus (Preyer 2007). Anot N. Eisenstadto (2000), *daugiariopos modernybės* sąvoka žymi tam tikrą dabarties pasaulio negatyvų požiūrį į ilgai egzistavusį ir moksliskai grindžiamą dominuojantį diskursą apie universalią vakarietiškąją modernizaciją. Pati realybė paneigė modernųjų visuomenių konvergenciją pagal vieną modernybės modelį. Nors modernųjų visuomenių bendra struktūrinės diferenciacijos plėtra apėmė platų institucijų spektrą – šeimą, ekonomikos ir politikos struktūras, urbanizaciją, švietimo sistemą, masinę komunikaciją ir individualias vertybines orientacijas, būdai, kuriais šios sritys buvo apibrėžiamos ir organizuojamos, labai skyrėsi įvairiais jų plėtros periodais, suformuodami daugiariopus institucinius ir ideologinius modelius. Kita vertus, kaip pripažįsta S. Eisenstadtas (2000), visiems nevienodai plėtojamiems moderniems kitimo veiksniams ir interpretacijos būdams Vakarų modernumo projektas vis dėlto buvo esminis ir nacionalinių visuomenių projektų atžvilgiu ambivalentiškas atspirties taškas. Dauguma judėjimų, kurie išsivystė ne vakarietiškose visuomenėse, artikuliavo stipriai antivakarietiškąsias ar net antimodernistines temas, tačiau visos jos buvo išskirtinai modernistinės. *Daugiariopų modernybių* idėja suponuoja mintį, kad geriausias kelias suprasti dabarties pasaulį (iš tikro paaiškinti modernybės istoriją), matyti jį kaip daugiariopų kultūros programų nuolatinio kūrimo ir perkūrimo pasakojimą. Daugiariopų modernybių koncepcijos atstovai neneigia universalios modernybės koncepcijos, bet atsiremdami į kultūrą teigia, kad skirtingose civilizacijose ši modernizacija yra permelkta skirtingų kultūrų. Kritikuodamas daugiariopų modernybių koncepciją V. H. Schmidtas (2006: 80) teigia, kad pagal ją modernybė tarsi kristalizuojasi aplink pagrindines civilizacijas – vakarietiškąją, japonų civilizaciją, kinų, indų, islamiškąją, Lotynų Amerikos ir t. t., kurios palieka savo išpaudą visuomenės institucinėje sąrangoje, suteikdamos jai savitą formą ir spalvą. S. Huntingtonas (1993) išskyrė atskirą ortodoksiškąją civilizaciją, kuriai pirmiausia atstovauja Rusija, įskaitant ir jos sovietinį laikotarpį. Tačiau reikėtų klausti, ar tik aplink civilizacijas? Gal ir pačių civilizacijų viduje vyksta modernybių diferenciacija?

Svarbu atkreipti dėmesį, kad S. Eisenstadtas, aiškindamas daugiariopų modernybių sampratą, pabrėžia, kad daugiariopų institucinių ir ideologinių modelių rekonstrukcijas įgyvendina specifiniai socialiniai, politiniai ir intelektualiniai veikėjai bei socialiniai judėjimai, turintys labai skirtingus požiūrius į tai, kas daro visuomenes modernias ir todėl įgyvendinančiais skirtingas modernybės programas. Kitaip tariant, atkreipiamas dėmesys į reikšmių sistemas, kurios daro įtaką dominuojamų socialinių veikėjų pasirinkimui. Įsipareigodami platesnėms savo visuomenių sritims, šie veikėjai įgyvendino unikalius modernybės pavidalus. Nors skirtingos daugiariopų modernybių sampratos buvo plėtojamos skirtingose nacionalinėse valstybėse bei skirtingose etninėse ir kultūrinėse grupėse – tarp komunistų, fašistų ar fundamentalistų judėjimų, – kartu kiekvienas savitas būdas daugeliu aspektų buvo tarptautiškas (Eisenstadt 2000). Manytume, kad su V. Schmitdo daugiariopų modernybių kritika galima sutikti tik iš dalies. Daugiariopų modernybių prieiga iš tiesų mažiau domisi universalia modernizacija, bet vis dėlto jos neneigia. Tačiau klausimas, kaip šią universalią modernizaciją traktuoja daugiariopos modernybės koncepcija, vis dėlto išlieka.

Matydami įvairių modernizacijos pavidalų įvairovę ir selektyvumą, – teigia S. Eisenstadtas (2000), – galime teisėtai kalbėti apie daugiariopas modernybes. Ir priduria, kad net toks

universalistas kaip Jürgenas Habermasas atsiimdamas Kyoto apdovanojimą minėjo daugiariopas modernybes. Tada J. Habermasas teigė, kad „Japonija buvo pirmoji tarp Rytų imperijų, prisiėmusi avangardinį vaidmenį modernizacijos iššūkių akivaizdoje, taip pat likdama ištikima bei remdamasi savo pačios kultūros resursais. Šie kūrybingi pasiekimai teikia pirmą pavyzdį to, ką vadiname daugiariopomis modernybėmis“ (cit. iš Eisenstadt 2000). Apibendrinamas S. N. Eisenstadtas teigia, kad greta tokių atsitiktinių modernizacijos veiksnių kaip geografija, mineraliniai resursai ar besikeičianti pasaulinės politikos konsteliacija, lemiamas veiksnys neabejotinai tenka tam, kas apibendrintai vadinama kultūra ar civilizacija.

DAUGIARIOPOS MODERNYBĖS AR MODERNYBĖS ĮVAIROVĖ

Pripažįstant „daugiariopą modernybę“ raktiniu žodžiu, galima žymiai aiškiau suvokti įvairių lūkesčių teikiančią selektyvaus modernybės ir modernizacijos įgyvendinimo (analogiškai sovietinės modernybės ir sovietinės modernizacijos) sampratą, nes kartu pripažįstama, kad specifiniai visuomenės diskursai, išorinės ar vidinės sąlygos veikia socialinių veikėjų modernizacijos įgyvendinimo pasirinkimą. Tačiau ir tokiu atveju vis tiek išlieka klausimas apie daugiariopų modernybių (angl. *multiple modernities*) ir modernybės įvairovės (angl. *varieties of modernity*), grindžiamos abstrakčia universalios modernizacijos samprata, koncepcijų priešpriešą. V. H. Schmidtas (2006) gina universalios modernybės sąvoką ir koncepciją, kuri leidžia palyginti modernybės įvairovę. Tuo tarpu daugiariopų modernybių koncepcijoms, kurios remiasi etnometodologine, konstruktyvistine ir hermeneutine prieiga, išėities pozicija yra kultūra arba intersubjektyvus prasminis pasaulis, ir orientuojamasi į civilizacijų lyginamuosius tyrimus (antropologinė prieiga), atskleidžiančius unikalias visuomenių konfigūracijas. V. H. Schmidtas, ginantis globalios modernybės paradigma, pagal kurią modernizacijos plėtrą lemia globalizacija, teigia, kad reikėtų kalbėti apie modernybės įvairovę, o ne apie skirtingas modernybes, nes modernybės įvairovės samprata remiasi universalios modernybės modelio pripažinimu (Schmidt 2006). Pagal tokį universalų modelį, visuomenės galima grupuoti pagal panašias institucijas ar kitus struktūrinius elementus bei empiriškai lyginti.

Daugiariopų modernybių koncepcija kritikuojama dėl to, kad neaišku, kuo modernybės skiriasi pagal šią prieigą, kiek skirtumai yra reikšmingi ir kodėl šiais skirtumais remiantis iš viso galima kalbėti apie modernybių daugiskaitą, o ne vienaskaitą (Schmidt 2006: 81). Todėl kritikuojami tiek daugiariopų modernybių konceptualūs trūkumai, tiek empirinis nepagrįstumas bei siūloma alternatyvi sąvoka, kuri taip pat leidžia kalbėti tiek apie modernybę vienaskaita, tiek padeda aiškinti jos variacijas. *Modernybių įvairovės* koncepcija yra grindžiama kapitalizmo įvairovės paradigma (Hall, Soskice 2001) bei priklausomybės nuo kelio samprata⁴. „Demokratinio politinio proceso rėmuose, – teigia Z. Norkus (2008b: 546), – šalies institucijos gali keistis tik palaipsniui, iš lėto ir konservatyviai – taip,

⁴ Plačiau apie kapitalizmo įvairovės ir priklausomybės nuo kelio sampratas žr. Z. Norkus (2008b) „Institucijų rinkinys, kurį tam tikra šalis įgijo šiek ar tiek atsitiktinių aplinkybių dėka, gali užtikrinti jos technologinę, ekonominę ir socialinę pažangą. Tačiau ta pažanga vyks lėtesniu tempu negu pažanga šalies, kuri turi institucijų rinkinį, užtikrinantį spartesnę pažangą. Šalis bus chroniška pralaimėtoja konkurencinėje kovoje. Tačiau dėl to, kad ekonominė pažanga joje vyks ir einant savuoju, „nacionaliniu“, keliu, tų pralaimėjimų nepakaks, kad jos institucijos būtų operatyviai pašalintos. Reikalas tas, kad perimti kitų šalių institucijas, užtikrinančias spartesnę ekonominę pažangą, neįmanoma be didelių kaštų ir sukrėtimų, kurių pavyzdžiu gali būti perėjimo prie rinkos ekonomikos socialiniai ir ekonominiai kaštai pokomunistinėse šalyse“ (Norkus 2008b: 546).

kad kai reformų nebeįmanoma atidėlioti, pasirenkamas toks variantas, kuris mažiausiai nutolsta nuo esamos tvarkos ir tokiu būdu užtikrina nacionalinės tradicijos tęstinumą, o tai ir reiškia institucijų kaitos priklausomybę nuo tako.“ *Modernybės įvairovės* paradigmos privalumas, daugiariopų modernybių atžvilgiu – didesnis dėmesys institucijoms, o ne kultūroms ir jų skirtumams. Kita vertus, pripažįstama, kad modernybių įvairovės prieiga laikoma platesne ir labiau apimančia įvairias visuomenės gyvenimo sritis, todėl sunkiau pritaikoma tyrimui nei kapitalizmo įvairovės paradigma (Schmidt 2006). Ką norime pasakyti, – klausia V. H. Schmidtas (2006), – kai teigiame, kad Pietų Afrika, Japonija ar Brazilija veikiau yra skirtingos modernybės (angl. *different modernities*), nei išreiškia skirtingas modernybės variacijas (angl. *different varieties*) ar bendrų modernybės sąlygų (angl. *common modern condition*) skirtingos realizacijos pakopos. Į šiuos klausimus pamėginsime atsakyti įvesdami susipynusios modernybės koncepciją.

SUSIPYNSI MODERNYBĖ

Susipynusios modernybės (angl. *entangled modernity*) sąvoką ir koncepciją, kurią siūlo Shalini Randeria (1999a, 1999b, 2002)⁵, galima laikyti daugiariopų modernybių koncepcijos išplėtojimu, taikomu skirtingų raidos trajektorijų modernybėms analizuoti. Pasak S. Randeria (2002: 5), vakarietiškos vientisos (angl. *homogenous*) modernybės idėja, sklindanti daugiau ar mažiau netobulai (angl. *imperfectly*) po pasaulį, turėtų būti pakeista labiau netvarkinga (angl. *messy*) ir komplikuota vaizdiniu, kurį pavadinau kitioniška (angl. *disparate*) ir nukrypusia (angl. *divergent*), bet nevientisa (angl. *uneven*) ir susipynusia (angl. *entangled*) modernybe.⁶ Analogiškai *susipynusios istorijos* (angl. *Entangled History*)⁷ sąvokai ir koncepcijai, *susipynusios modernybės* koncepcija, vis dar neturinti vienareikšmiškai apibrėžto turinio, kyla iš universalistinės modernizacijos teorijos kritikos. Gōrano Therborno (2003: 294) teigimu, *susipynusių modernybių* koncepcijoje abejonė dėl dabarties pasaulio modernizacijos aiškinimo remiasi dviem gana plačiai interpretuojamomis intelektualinėmis pastangomis:

- pirma, abejonė kyla dėl globalaus mokslo, kuris remiasi europietiška modernizacijos sunorminimo tradicija;
- antra, dėl naujos istorinės įvairių pasaulio visuomenių savęs konceptualizacijos (*self-conception*) ir savęs supratimo (*self-understanding*), arba kitaip – dėl visuomenių geneologijos bei istoriografijos, kurios, savo ruožtu, yra susijusios su jų tapatybėmis ir aiškinimu. Ši pastanga susijusi su skirtingomis subjektyvaus pasaulio suvokimo prielaidomis.

⁵ G. Therborno (2003) teigimu, susipynusių modernybių koncepcija, dalyvaujant Shalini Randeria, vėliau buvo detalizuota konferencijoje, organizuotoje bendradarbiaujant su *Haus der Kulturen der Welt in Berlin*, 2000 m. gruodžio 8–10 d.

⁶ Aptardamas pokolonijinės Indijos modernizaciją, S. Randeria teigia: „Šis apdaras buvo sumodeliuotas iš tradicinio socialinio audinio, labai besiskiriančio nuo vakarietiško ir kito, sukirpto pagal kolonijinį projektą. Tai buvo žymiai vėlesnė realizacija, kurią pokolonijinė teorija vartojo 10-ajame dešimtmetyje formuluodama daugiariopas arba alternatyvias modernybes“ (Randeria 2002). S. Randeria žodžio *alternative* antrą dalį *native* rašo kursyvu, taip, tikėtina, norėdamas pabrėžti šio žodžio etimologinę reikšmę (*alter* – keisti + *native* – gimtasis).

⁷ *Susipynimo istorija* (angl. *Entangled History*) naujai įsitraukia į kritinį modernybės įvertinimą (angl. *re-assessment*) kartu su kitomis dažnai persidengiančiomis disciplinomis, pvyzdžiui, pasikeitimų (angl. *transfer*) istorija, transnacionaline istorija, atlantine istorija, parybių istorija, pasaulio istorija, kapitalizmo istorija ir t. t. Todėl susipynimo istorija analizuoja priklausomybę (angl. *dependences*), įsikišimus (angl. *interferences*), tarpusavio priklausomybes ir susipynimą, taip pat pabrėžia daugiakryptį pasikeitimų pobūdį (Sönke, Maier 2015).

Susipynusių modernybių koncepcija, siekdama tirti dabartį kaip istoriją ir remdamasi plačia tarpdiscipline prieiga, vienijančia kultūros, socialinių institutų ir socialinių konfliktų tyrimus, randa vietą dabarties modernybės diskurse. G. Therbornas (2003) teigia, kad modernybę reikėtų tirti globalios, o ne universalios sociologijos požiūriu. Globalumas apima dvi pagrindines reikšmes, turinčias pasaulinį matmenį – tai baigtinumas (visada galima apibrėžti globalumo ribas) ir susietumas. Priešingai, universalumas žymi neribotą plėtrą, nes struktūrinei plėtrai nėra ribų. Kadangi baigtinumas ir susietumas yra istorinės kilmės, modernybė veikiausiai turėtų būti traktuojama kaip globalus, o ne kaip universalus reiškinys. Todėl modernybė galėtų tapti globalios istorijos ir globalaus socialinio mokslo tyrimo objektu. Globali prieiga reiškia dėmesį globaliam kintamumui, globaliam susipynimui ir globaliai tarpusavio komunikacijai, o kartu ir globalų požiūrį į kitimo, tęstinumo ir pertrūkių procesus (Therborn 2003). Globali sociologija, skirtingai nei universali sociologija, remiasi ne nacionaline visuomene, o pasaulio visuomene – jos besiplėtojančia pasauline struktūra. Šia prasme globalumas padeda aiškiau suprasti modernybės įvairovę, susijusią su įvairių kultūrų ir visuomenių jungimusi bei persipynimu, šių procesų tęstinumu ir pertrūkiais. Tam, kad suvoktume esamą modernybės globalumą, ją reikėtų traktuoti daugiskaita, panašiai kaip *daugiariopų modernybių* (angl. *multiple modernities*) rinkinį. Susipynusių modernybių požiūris – tai vienas iš modernybių daugialypumo galimų tyrimų, kuris reiškia ne tik skirtingų modernybių koegzistavimą, bet ir jų esamus bei istorinius savitarpio ryšius⁸.

Remdamasis S. Eisenstadto daugiariopos modernybės samprata, G. Therbornas (2003) teigia, kad įvairūs susipynusių modernybių pavidalai (socialinių institucijų ir sistemų organizacijos bei funkcionavimai, formavimas ir socialinių veikėjų veikimas, diskursai, menas ir t. t.) iškyla iš dviejų pagrindinių procesų:

- modernybę struktūruojančių (angl. *constitutive*) persipynimų ir tam tikros tradicijos, ateinančios iš kiekvienos modernybės neužbaigiamai permainingo nepilnumo ir pertrūkių su praeitimi bei daugelio tradicijų plastiškumo⁹;
- labai skirtingų, bet reikšmingai abipusiai sąveikaujančių ir vienas kitam darančių įtaką sociopolitinių kelių tiek einant link modernybės, tiek modernios visuomenės vystymosi laikotarpiu¹⁰.

Analizuojant kultūros elementų persipynimą *susipynusių modernybių* koncepcijos požiūriu, siūloma savita perspektyva, kaip tirti modernaus pasaulio formavimąsi ir prisidėti prie daug gilesnio socialinio ir kultūrinio kitimo teorinio modeliavimo. Tokiu būdu atsakoma ir į modernybės įvairovės klausimą – tam tikras modernybės universalumas kyla iš modernių visuomenių sąveikos, bet konkrečios moderniosios visuomenės socialiniai agentai taip pat kuria savąją modernybę. G. Therbornas teigia, kad žvelgiant į daugiariopas modernybes kaip

⁸ „Tam, kad užfiksuotume esamą modernybės globalumą, reikia, kad ji būtų matoma ne vienareikšmiškai, o kaip struktūruojanti daugiariopų modernybių rinkinį. Daugiariopos modernybės gali būti analizuojamos daugeliu priedų. Mano darbas koncentruojasi į skirtingus jų atsiradimo procesus ir pasekmes, į skirtingus praeities-ateities kontrastų diskursus. Susipynusių modernybių iškėlimas reiškia ne tik skirtingų modernybių koegzistavimo, bet ir jų tiek esamo, tiek ir praeities persipynimo atskleidimą“ (Therborn 2003).

⁹ Pvz., XIX a. pabaigoje moderni lietuvių tauta didžia dalimi buvo kuriama remiantis valstietiška kultūra, o atkūrus 1990 m. nepriklausomybę vis dažniau atsigręžiama, reinterpretuojama ir integruojama LDK bajorišką kultūrą.

¹⁰ Sovietinis režimas dar labiau atskyrė valstietišką ir bajorišką palikimą, sunaikindamas tiek bajorišką socialinį sluoksnį, tiek naikindamas materialų LDK palikimą. Tad sovietiniu laikotarpiu moderni lietuvių visuomenė ir jos kultūra buvo įsprausta į dar siauresnius valstietiškos kultūros rėmus.

į tam tikrų istorinių konfliktų tarp modernybės ir tradicijos, tarp modernybės ir antimodernybės padarinius, būtų galima rasti naujų įžvalgų¹¹.

Modernių visuomenių susipynimo tyrimą G. Therbornas (2003: 300) siūlo analitiškai išpainioti (angl. *disentangle*) ir išskiria tris modernybių susipynimo rūšis (angl. *kinds*), turinčias keletą pavidalų:

1. Pačiu bendriausiu lygiu išskiriama dviejų matų *susipynimo sritis* (angl. *entanglement space*) (žr. lentelę):

Lentelė. **Susipynimo objektai (G. Therborno lentelė, pritaikyta Lietuvos sovietinės modernizacijos išpainiojimui)**

Kas (ang. what) susipina	Kur (ang. where) susipina	
	Institucijos	Inkultūracija
Modernybė ir tradicijos (angl. <i>Modernity and tradition</i>)	Pvz., sovietinio tipo modernybės modelis įgyvendinamas transformuojant universalų modernybės modelį (pvz., kolūkinis žemės ūkio modelis, sovietinis urbanizacijos tipas, sovietinė sveikatos priežiūros sistema)	<i>Socializmo statybos</i> doktrina arba atskiras jos elementas – socialistinio turinio ir nacionalinės formos doktrina
Keliai į modernybę ir jų keliautojai (angl. <i>Roads to modernity and their travellers</i>)	Geoistorinis Lietuvos valstybės aspektas. Lietuvos okupacija ir imigracija iš sovietinių respublikų	Sovietinio vietinio politinio ir kultūrinio elito formavimas Sovietų Sąjungos politikos, kultūros centruose
Pagrindiniai naratyvai (angl. <i>Master narratives</i>)	Socialistinė visuomenė, darbo liaudies išvadavimas nuo išnaudojimo ir beklasinės visuomenės sukūrimas	Sovietinės marksistinės ideologijos persipynimas su įvairių sričių diskursais
Simbolinės formos (angl. <i>Symbolic forms</i>)	Svarbiausia instutualizuoto susipynimo forma – kalba, rusifikacija ir sovietinė naujakalbė (Bychkov Green 1997)	Sovietinės ideologijos raiška nacionalinėje kultūroje

Šaltinis: (Therborn 2003: 301).

1.1. matmuo susijęs su tuo, *kas* persipina, ir siūloma analizuoti institucijas;

1.2. matmuo susijęs su tuo, *kaip* persipina, ir apima žmonių mąstymą, inkultūraciją ar reikšmių konstravimą.

Susipynimo srities objektai analitiškai gali būti skaidomi į: modernybės ir tradicijos, geoistorinį, modernų pagrindinį naratyvą ir modernių simbolinių formų naratyvą.

2. Susipynimus formuojantys *procesai*.

3. *Susipynimo padariniai* (angl. *effects*) arba susipynimo hibridai.

Susipynimo *procesas* susijęs tiesiogiai ar netiesiogiai, kompleksiskai ar siaurai sąveikaujant įvairioms socialinėms grupėms (pvz., sovietinės Lietuvos atveju, imigrantai iš sovietinių respublikų) ir selektyviai priimant ar atmetant įvairius viešo visuomenės gyvenimo elementus.

¹¹ G. Therbornas (2003) teigia, kad iš egocentriškų (angl. *self-centred*) modernizatorių galima išskirti tuos, kurių kultūra turi universalistinę savivoką (angl. *self-conception*) bei save vertinančius, kaip geriausią modelį kitiems, ir tuos, kurie turi partikuliaristinį savo unikalumo ir esminio skirtumo, palyginti su kitais, įsitikinimą. Prancūzų švietimas ir JAV liberalizmas turi labai stipriai išreikštas šias universalistines savivokas, ir tai buvo Europos kolonializmo ašis. Japonų modernybė, priešingai, buvo labiau partikuliaristinė, nors ir su regioniniu koloniškumo požiūriu iki 1945 metų. Sovietinį socializmą taip pat galėtume priskirti prie universalistinės savivokos tipo.

G. Therbornas atskleidė, kuo vienalinijinė modernizacija (angl. *unilinear modernization*) ir daugialinijinės daugiariopos modernybės (angl. *multilinear multiple modernities*) skiriasi nuo susipynusių modernybių (angl. *entangled modernities*). Vianalinijinės modernybės koncepcijos požiūriu, įvairios tradicinių visuomenių modernizacijos galiausiai priartėja prie vieno modernybės modelio, o daugialinijinės daugiariopos modernybės požiūriu, kiekviena tradicinių visuomenių modernizacija išlaiko savitą kelią link alternatyvios modernybės. Susipynusios modernybės koncepcija yra visuomenių *istorinės tinklaveikos* tam tikros sąveikos arba susipynimo modelis. Tradicinių visuomenių modernizacija, veikiama globalizacijos ir kolonializmo, susipina su įvairiais modernių visuomenių modernizacijos modeliais, o patyrusios išorinę modernizaciją savo ruožtu gali susipinti ir paveikti tiek kitų modernių, tiek tradicinių visuomenių modernizacijos procesus. Iš čia galima atsekti ir bendresnio modernybės modelio atsiradimą.

Skirtingai nuo modernizacijos ortodoksų T. Parsonso ir galbūt A. Giddenso, *susipynusios modernybės* samprata nežymi kokio nors atskiro nuoseklaus periodo ar kokio nors specialaus institucinio pavidalo. Žvelgiant iš šios perspektyvos, modernybė gali turėti skirtingas kryptis ir periodus, pavyzdžiui, demodernizaciją arba retradicionalizaciją. Tiesa, G. Therborno požiūris yra labiau kultūrinis, analizuojantis įvairius moderniosios visuomenės kultūros modernumo modelius. Šia prasme postmodernybė yra suprantama kaip kultūra, kurioje praeities ir ateities, seno ir naujo skirtumai praranda reikšmingumą. Toks iš dalies apibrėžtas ir bekryptis pasaulio tekėjimas galėtų būti ir *susipynusios modernybės* iliustracija. Susipynusių modernybių koncepcija galėtų padėti sutelkti dėmesį į įvairius naujų modernaus pasaulio pavidalų tyrimus. Todėl būtų teisinga klausti, apie kokias modernybės susipynimo formas reikėtų pradėti kalbėti (Therbornas 2003).

G. Therbornas teigia (2003), kad modernybė turi keletą skirtingų, konkuruojančių pagrindinių naratyvų, skirtingas modernybės ir antimodernybės socialines jėgas, tarpusavio konfliktus bei skirtingas kultūrinės praeities ir ateities priešpriešos kontekstualizacijas. G. Therbornas daro prielaidą, kad stebint, kaip skirtingo laiko sluoksniai buvo persipynę avangardiniam modernistiniame XIX–XX a. mene, gali būti sukuriama analitinė modernybių susipynimo (angl. *entanglement of modernities*) suvokimo, supratimo ir aiškinimo schema (Therborn 2003). Susipynusių modernybių idėja pabrėžia ne tik skirtingų modernybių koegzistenciją, bet taip pat jų tiek dabartinę, tiek praeities persipynimą.

Susipynusių modernybių sąvoka taikoma ne tik moderniosios visuomenės skirtingų laikotarpių elementų susipynimui apibūdinti, bet ir skirtingų visuomenių kultūrų susipynimui apibūdinti, ypač kolonijinių valstybių ir jų kolonijų visuomenėms apibūdinti. Kaip teigia japonas K. Mishima (2006), neeuropietiškas literatūrinis, sociologinis ir filosofinis modernybės diskursas tapo ne tik akademinių diskursų dalimi. Jis galbūt galėtų kelti neeuropietiškomis visuomenėms lengvai grėsmingas savęs vertinimo formas, bet turėtų būti produktyviai panaudotas kaip teorinis pagrindas. Tada europiniai modernybės diskursai būtų matomi kaip turintys savo vietą (angl. *respective*) lokalių diskursų atžvilgiu, o lokalūs diskursai, pavyzdžiui, Rytų Azijos ar arabų modernybės, visada gali būti universalizuojami ir simetriškai susieti su kitomis teorinėmis tradicijomis, taip pat žymiai aiškiau atspindėtų susipynimą (angl. *entangledness*). Susipynusių modernybių epochoje tai būtų ypač paranku filosofijos ir teorinės sociologijos daugialinijiniam mokymui (Mishima 2006: 259).

Sprendžiant V. H. Schmidto minėtą *modernybės įvairovės* ir *daugiariopų modernybių* koncepcijų priešpriešą, manome, kad *susipynusios modernybės* samprata leidžia jas suderinti. Susipynusi modernybė neneigia, kad egzistuoja tam tikras bendresnis modernumo modelis,

bet šiuo atveju nėra jokio būtinumo, kuris verstų visuomenę vystytis kokia nors modernizacijos kryptimi. Ne tik šiandieniniame globaliame pasaulyje, bet ir ankstesnėse pasaulio visuomenių vystymosi etapuose vyko didesnės ar mažesnės sąveikos, todėl įvairių visuomenių modernizacija priklausė nuo įvairių reiškinų – okupacijų, kolonijinio užvaldymo, prekybos ir kt. Negali būti, kad vidinė visuomenės struktūra vienareikšmiškai priverstų visuomenę vystytis savita ar universalia kryptimi. Išorinės sąveikos labai stipriai paveikia visuomenės modernizaciją, bet tai nereiškia, kad neegzistuoja tam tikri universalūs struktūriniai visuomenės elementai, kuriais remiantis apskritai yra kalbama apie moderniąją visuomenę.

Tarkime, sovietinio tipo modernizaciją¹² galima traktuoti kaip specifinį ar alternatyvų industrinės visuomenės arba universalaus modernizacijos modelio įgyvendinimo kelią (Ansari 1998: 1–41; Huntington 1971: 283–322; Norkus 2008; Schmidt 2006: 77). Kita vertus, pasirinkta modernizacijos kryptis priklausė tiek nuo sąveikos su Europos moderniomis visuomenėmis, tiek nuo ankstesnio nueito kelio, kuriam taip pat būdingas istorinis susipynimas su kitomis visuomenėmis. Modernizacijos teorijos, pripažįstančios alternatyvius modernių visuomenių raidos kelius, leidžia ne tik kalbėti apie specifinį sovietinės modernizacijos pavidalą, bet ir identifikuoti esminius (ne)sutapimus su bendresniu modernizacijos modeliu. Modernizacijos teorijų taikymas sovietiniam ir posovietiniam laikotarpiui leistų analitiškai identifikuoti ir perėjimo iš socialistinio į kapitalistinių modelių bendresnius ir specifinius posocialistinės erdvės bruožus. Tirdami Lietuvos visuomenės sovietinės okupacijos laikotarpį, pagrįstai galime taikyti *sovietinės modernizacijos* (susipynimo pceso) ir *sovietinės modernybės* (susipynimo padarinių) sąvokas, kurios sovietinio laikotarpio Lietuvos visuomenę leidžia matyti kaip moderniosios visuomenės kūrėją pagal prievartinę sovietinę moderniosios visuomenės projektą. Tai reikštų, kad sovietinė modernizacija įvairiems ir įvairių sričių Lietuvos visuomenės socialiniams agentams suformavo didesnę ar mažesnę priešpriešą tarp bendresnio moderniosios visuomenės modelio ir sovietinės modernybės projekto.

IŠVADOS

1. Šiuolaikiniame modernybės svarstymų diskurse kritikuojama universalios vakarietiško tipo modernybės koncepcija ir siūloma modernių visuomenių įvairovę analizuoti daugiariopų, selektyvių, alternatyvių ir t. t. modernybių sampratomis, kurios grindžiamos antropologine įvairių visuomenių socialinių agentų skirtingai įsivaizduojamo ir interpretuojamo pasaulio analize.

2. Daugiariopų modernybių koncepcijos autoriai sulaukia kritikos dėl neaiškaus universalaus moderniosios visuomenės modelio aiškinimo, todėl vietoje daugiariopos modernybės siūlo *modernybės įvairovės* sampratą, kuri suteikia galimybę tam tikro universalaus modelio atžvilgiu empiriškai lyginti moderniąsias visuomenes.

3. Daugiariopų modernybių koncepciją praplečia susipynusių modernybių samprata, kuri modernybių įvairovę ir tam tikro bendro moderniosios visuomenės modelio teorinę galimybę aiškina visuomenių globalia sąveika. Jos požiūriu, tam tikras visuomenių universalumas atsiranda ne iš pačios visuomenės struktūrinio modelio, o iš nuolatinės modernių ir iki modernių visuomenių sąveikos. Tokiu atveju galima kalbėti ir apie modernųjų visuomenių bendrumą, ir savitumą.

4. Minėtos daugiariopų ir susipynusių modernybių koncepcijos pagrindžia galimybę analitiškai išskirti *sovietinę modernybę* ir *sovietinio laikotarpio modernybę*, kurios leidžia kalbėti

¹² Sovietinės modernizacijos samprata kelia mažiau abejonių, nei modernizacijos teorijų taikymas labiau egzotiškoms Afrikos ar Azijos visuomenėms (*African Modernities: Entangled Meanings in Current Debate*. 2002).

apie moderniosios visuomenės sovietinę modernizaciją. Tokiu būdu sovietinio laikotarpio modernybę apibrėžiame kaip bendresnio moderniosios visuomenės sovietinį projektą.

5. Sovietinio laikotarpio moderni Lietuvos visuomenė – tai modernios visuomenės prievartinė sąveika (susipynimas) su sovietiniu moderniosios visuomenės projektu, kurį buvo priversti įgyvendinti okupuotos visuomenės vietiniai socialiniai agentai. Tokiu atveju visada yra didesnė ar mažesnė sovietinio projekto transformacijos galimybė.

Gauta 2019 09 17

Priimta 2019 11 15

Literatūra

1. Ansari, Sh. J. 1998. *Political Modernization in Gulf*. New Delhi: Northern Book Centre.
2. Arendt, H. 2001 (1951). *Totalitarizmo ištakos*. Vilnius: Tyto alba.
3. Baločkaitė, R. 2010. *(Post)kolonializmas Vidurio ir Rytų Europoje*. Metodinė priemonė. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
4. Baločkaitė, R. 2016. „Sovietinio laikotarpio kasdienybės – išgyvenimo strategijos ideologijų sankirtose“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 1(38): 8–22.
5. Bychkov Green, S. 1997. 'Language of Lullabies: The Russification and De-Russification of the Baltic States', *Michigan Journal of International Law* 19(219): 220–275.
6. Deutsch, J. G.; Probst, P.; Schmidt, H. (eds.). 2002. *African Modernities: Entangled Meanings in Current Debate*. 184 p. Prieiga per internetą: https://www.jstor.org/stable/3559453?newaccount=true&read-now=1&seq=1#page_scan_tab_contents [žiūrėta 2019.02.19].
7. Eisenstadt, S. N. 2000. 'Multiple Modernities', *Daedalus* 129(1): 1–26.
8. Gudžinskas, L. 2012. *Pokomunistinių valstybių ir jų gerovės režimų transformacija: Baltijos šalių lyginamoji analizė*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
9. Hall, P. A.; Soskice, D. 2001. *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
10. Huntington, S. 1993. 'The Clash of Civilizations?', *Foreign Affairs* 72(3): 22–49.
11. Ivanauskas, V. 2006. „Sovietinių biurokratų darbo etika, neformalios rutinos ir planavimo sistemos trūkumai (Lietuvos atvejis)“, *Filosofija. Sociologija* 4: 1–12.
12. Ivanauskas, V. 2012. „Vėlyvojo sovietmečio epochos bruožų apibūdinimas kultūros sferoje“, *Lietuvos istorijos metraštis* 2011(1): 97–112.
13. Ivanauskas, V. 2015. *Įrėmintą tapatybę: Lietuvos rašytojai tautų draugystės imperijoje*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
14. Michima, K. 2006. 'Some Reflections on Multiple, Selective and Entangled Modernities and the Importance of Endogenous Theories', in *Globalization and Modernity in East Asia*. Busan, Korea, 231–242. Prieiga per internetą: https://www.tku.ac.jp/kiyou/contents/economics/259/231_mishima.pdf [žiūrėta 2019.12.07].
15. Norkus, Z. 2007. „Andropovo klausimu. Komunizmas kaip lyginamosios istorinės sociologinės analizės problema (I)“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 1(19): 5–32.
16. Norkus, Z. 2008a. „Andropovo klausimu. Komunizmas kaip lyginamosios istorinės sociologinės analizės problema (II)“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 1(21): 5–36.
17. Norkus, Z. 2008b. *Kokia demokratija, koks kapitalizmas?* Vilnius: VU leidykla.
18. Norkus, Z. 2014a. *Du nepriklausomybės dešimtmečiai. Kapitalizmas, klasės ir demokratija. Pirmojoje ir Antrojoje Lietuvos Respublikoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*. Vilnius: Aukso žuvis.
19. Norkus, Z. 2014b. „Kada Lietuva labiau praturtėjo“, iš *Nerimas. Tautiškas ir demokratija: tikros ir apgaulingos formos*, sud. A. Vasiliauskas, E. Jovaiša, G. Kuprevičius, V. Daujotytė, Z. Norkus. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 117–216.
20. Outhwaite, W.; Ray, L. 2005. *Social Theory and Postcommunism*. Oxford: Blackwell.
21. Paju, I. 2014. *Suomijos įlankos sesės*. Vilnius: Homo liber.
22. Putinaitė, N. 2007. *Nenutrikusi styga. Prisitaikymas ir pasipriešinimas sovietų Lietuvoje*. Vilnius: Aidai.
23. Putinaitė, N. 2015a. *Nugenėta pušis. Ateizmas kaip asmeninis apsisprendimas tarybų Lietuvoje*. Vilnius: Lietuvos katalikų mokslo akademija.
24. Putinaitė, N. 2015b. „Atminti ir pajausti „mūsų“ sovietmetį: pamąstymai apie Martos Vosyliūtės filmą „Humanitarės gyvenimas ir mirtis““, *Naujasis Židinys-Aidai*.

25. Putnaitė, N. 2017. „1946 metų dainų šventė: kaip politinė tauta tapo dainuojančia liaudimi“, *Naujasis Židinys-Aidai* 5: 37–47.
26. Ramonaitė, A. (red.). 2015a. *Nematoma Sovietmečio visuomenė*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai.
27. Ramonaitė, A.; Kavaliauskaitė, J.; Klumbys, V. 2015b. *Kažkas tokio labai tikro. Nepaklusniosios sovietmečio visuomenės istorijos*. Vilnius: Aukso žuvis.
28. Ramonaitė, A.; Kukulskytė, R. 2014. „Etnokultūrinis judėjimas sovietmečiu: nematoma alternatyva sistemai?“ *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 14(23): 161–181.
29. Randeria, S. 1999a. 'Geteilte Geschichte und verwobene Moderne', in *Zukunftsentwürfe. Ideen für eine Kultur der Veränderung*, eds. J. Rüsen, H. Leitgeb, N. Jegelka. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 87–96.
30. Randeria, S. 1999b. 'Jenseits von Soziologie und soziokultureller Anthropology: Zur Ortsbestimmung der nichtwestlichen Welt in einer zukünftigen Sozialtheorie', *Soziale Welt* 50(4): 373–382.
31. Randeria, S. 2002. 'Entangled Histories of Uneven Modernities: Civil Society, Caste Solidarities and Legal Pluralism in Post-colonial India', in *Unraveling Ties: From Social Cohesion to New Practices of Connectedness*, eds. Y. Elkana, I. Krastev, E. Macamo, S. Randeria. Frankfurt am Main: Campus Verlag, 284–311.
32. Sönke, B.; Maier, Th. 2015. 'Entangled History', in *InterAmerican Wiki: Terms – Concepts – Critical Perspectives*. Prieiga per internetą: www.uni-bielefeld.de/cias/wiki/e_Entangled_History.html [žiūrėta 2018.05.16].
33. Streikus, A. 2002. *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.
34. Streikus, A. 2018. *Minties kolektyvizacija: cenzūra sovietų Lietuvoje*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai.
35. Therborn, G. 2003. 'Entangled Modernities', *European Journal of Social Theory* 6(3): 293–305.
36. Therborn, G. 1995. 'Routes to/through Modernity', in *Global Modernities*, eds. M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson. London: Sage, 124–139.
37. Vaiseta, T. 2012. „Sovietinio veltėdžiavimo fenomenas kasdienybės praktikų ir jų trajektorijų požiūriu“, *Lietuvos istorijos studijos* 29: 111–126.
38. Vaiseta, T. 2014. *Nuobodulio visuomenė. Kasdienybė ir ideologija vėlyvuosiu sovietmečiu (1964–1984)*. Vilnius: Naujasis židinys-Aidai.

VYLIUS LEONAVIČIUS

Soviet Modernity and Modernity of Soviet Period

Summary

The article discusses the concept of multiple and entangled modernity that is proposed instead of universal Western-type modernity that is criticized by the modernity discourse. We argue that the concept of multiple modernity is broadened by the concept of entangled modernity. The latter explains the multiplicity of modernities and the theoretical possibility of a certain universal model of modern society through the global interaction of societies. From the point of view of entangled modernity, a certain universality of societies arises not from the structural evolution of society itself, but from the interaction of modern and pre-modern societies. The concept of entangled modernity allows one to analytically distinguish between the Soviet modernity and the Soviet period modernity, which can be used to describe the modern Lithuanian society of the Soviet period. The modern Lithuanian society of the Soviet period is the result of an interaction of the modern Lithuanian society with the Soviet project of modern society that was forcibly implemented by local social agents of the occupied society.

Keywords: multiple modernities, varieties of modernity, Soviet modernity, modernity of Soviet period